

דף שבועי

בס"ד

פרשת שמיני, תשפ"ד, מספר 1564

חציית הגבולות

דניאל שמואלי

ואביהוא, ואת קרבנתם לה, על פי הכתוב: "בקרובי אקדש". גישה זו מסבירה שהם מתו מתוך רצון לקרבת יתר לה, שבעטייה הם חצו את גבולות המותר; מתוך תשוקה לקרבת ה' הקריבו אש מבלי שצוו על כך. כלומר עשו מדעתם ולא מתוך ציווי.

אבן עזרא מפרש: "בכך שעשו מדעתם ולא מציווי, כי חשבו שעשו דבר רצוי מלפניו".

הנצי"ב בפירושו לתורה "העמק בדבר" (לפסוק א) אומר:

שהם התכוונו להתקרב לה' במעשיהם. כלומר שבבסיס מעשיהם הייתה כוונה טובה וטהורה ומתוך התלהבות יתר הוסיפו מדעתם מה שלא היו צריכים להוסיף, ועל כך עונשם.

ספורנו (בפירושו לפס' א) מסביר כמו ראב"ע, כי בני אהרן יזמו מעשה מבלי שנתבקשו לכך, ויותר ממה שהיו משועבדים לעבודת השם, הם היו משועבדים לאגו של עצמם.²

ויש להבין, מה כל כך פסול ברצון לקרבת יתר לה'. לכאורה הדבר חיובי ומלמד על צדיקות ואהבת ה'. לשון אחר, מהי הסכנה הטמונה באותה התקרבות יתר?

מסתבר שהרצון להתקרב יתר על המידה טומן בתוכו סכנה לא קטנה; קו הגבול בין קדושה לטומאה יכול להיות דק מאוד. הליכה בדרך זו מסכנת את האדם בחציית המחיצה המפרידה בין עבודת ה' לבין עבודה זרה, אשר באמצעותה האדם מתכוון לכאורה לעבוד את ה', אלא שעבודה זו אינה בקיום תורה ומצוות אלא במתן פורקן וסיפוק

פרשתנו עוסקת במותם הטרגי של נדב ואביהוא, שני בני אהרן. ביום השמיני לחנוכת המשכן ועם תחילת העבודה הסדירה במשכן, ביום שבו נתקדש אהרן לכהונה הגדולה, אירע המקרה הטרגי שבו מתו שני בניו הגדולים בזמן שעסקו בעבודת הקודש.

וַיִּקְחוּ בְנֵי אֶהֱרֹן נָדָב וָאֲבִיהוּא אִישׁ מִחֶתְתוֹ וַיִּתְּנוּ בָהֶן אֵשׁ וַיִּשְׂימוּ עָלֶיהָ קִטְרֶת וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי ה' אֵשׁ זָרָה אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אֲתֶם. וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי ה' וַתֹּאכַל אֹתָם וַיָּמָתוּ לִפְנֵי ה' (וי' י:א-ב).

הקושי שאיתו התמודדו המפרשים התמקד סביב שאלת משמעותו של המושג "אש זרה", ונבע בעיקר מהפער בין העונש הקשה שקיבלו בני אהרן ביחס לחטאם, שנראה קל לכאורה, ועניינו חריגה קלה מסדרי עבודת הקורבנות. בשל קושי זה ניסו חז"ל לתאר את החטא הנורא שבעטיו נגזרה עליהם מיתה משונה, והעלו אפשרויות שונות.

ככלל וע"פ רוב דעות המפרשים נענשו נדב ואביהוא על שישה חטאים שחטאו בהם, כשהסימוכין לכך רמוזים בגימטרייה של האות ו' החסרה במילה "אתם": "וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי ה' אֵשׁ זָרָה אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אֲתֶם" (וי' י:א). אלה הם החטאים שבגינם נענשו:

1. הקריבו אש זרה (ויקרא רבה פרשה כ אות ח, ועוד).
2. הורו הלכה בפני משה רבם (בבלי, עירובין סג ע"א; יומא נג ע"א, ועוד).
3. נכנסו שתווי יין למקדש (ויקרא רבה פרשה כ אות ט, ועוד).
4. היו ללא בנים; לא קיימו מצוות פרייה ורבייה, ואולי אף לא נישאו (ויקרא רבה פרשה כ אותיות ט-י, ועוד).
5. נתנו עיניהם בפרנסות (בבלי, סנהדרין נב ע"א, ועוד).
6. לא נטלו עצה זה מזה (ויקרא רבה פרשה כ אות ח, ועוד).

ישנה גישה אחרת המנסה להסביר מה היא אותה "אש זרה". גישה זו מדגישה את צדיקותם של נדב

* עו"ד דניאל שמואלי, פתח תקווה.

1 בפירושו לפסוקים א-ב.
2 חטא זה קיבל ביטוי גם בהיסטוריה של עמי העולם, כמו בתרבות יוון העתיקה, בסיפורם הטראגי של דדלוס ואיקארוס שניסו להמריא לשמיים בעזרת כנפי נוצות, אך משקרב איקארוס לקרני השמש, נמס הדונג שחיבר בין הנוצות והוא צנח לים וטבע. לחטאו של איקארוס, קראו היוונים הקדמונים "היבריס" (יוהרה), וכנראה שזה היה גם חטאם של בני אהרן.

לכן, אותה האש שאכלה את הקורבנות שהקריב אהרון היא גם זו שאכלה את בניו בטומאתם. פעם הייתה זו אש של קדושה ופעם הייתה זו אש שבאה בעקבות מעשה של טומאה.

הביטוי "ותצא אש מלפני ה'" מוזכר פעמיים בכל התנ"ך, רק בפרשתנו ובסמיכות פסוקים. בפעם הראשונה הדבר נאמר לאחר שהקריב אהרון את הקורבנות: "ותצא אש מלפני ה' ותאכל על המזבח את העלה ואת החלבים" (וי' ט:כד), ולאחר מכן בקשר למעשי בני אהרון: "ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם וימתו לפני ה'" (וי' י:ב).

הרשב"ם (בפירושו לפסוק א) מסביר כי האש שיצאה מלפני ה' ואכלה את העולה והחלבים היא אותה אש ממש שאכלה בדרכה את בני אהרון. מכאן שאותה אש האמונה אשר תוקד על מזבח השם עלולה להיות גם אש מאכלת ומהרסת, בדיוק כמו שכל אדם יכול להתקדש או להיטמא, כלשון הכתוב: "והתקדשתם והיייתם קדשים כי קדוש אני, ולא תטמאו את נפשתיכם" (וי' יא:מד). התוצאה תלויה במעשיו; אם יטה אחר נהיות ליבו והתלהבותו, ומתוך כך יעשה את מעשיו, או שיעשה למען השם ע"י הליכה בדרכיו. האם ישלוט ביצריו או שאלה ישלטו בו.

מפירושו הרשב"ם, שהאש עצמה היא אותה אש, עולה, שהכוונה שבמעשה האדם והשימוש בו הם שעושים את ההבדל בין הרצוי לבין האסור, בדיוק כפי שיייתכן שאין הבדל בין מהותם של כל בעלי החיים, וכל המשמעות היא בעצם הציווי שתכליתו חינוכית.

מטעם זה ניתן להבין גם מדוע הליכה בדרך ה' אינה יכולה להיות מותנית בתנאי כלשהו, ומדוע הבנת הציווי וטעמו אינה תנאי לקיומו. שכן, ההבנה מושפעת אף היא מהיצר, והחשיבות היא בעצם קיומו של הציווי כגורם מרסן ומחנך ולא רק בטעמו הפרטני. לפיכך ניתנו גם ציוויים שהדעת אינה יורדת לסופם, ויש לקיימם משום שכך ניתנו.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:
<http://www1.biu.ac.il/parasha2>
 כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
 ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.
 הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן
 יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

לדחפים הפועלים בו. בסופו של דבר האדם אינו עובד את הבורא אלא עובד את עצמו, את היצרים שבו.

בהמשך הפרשה, לאחר שמסופר על מותם של נדב ואביהוא, התורה עוברת לצוות על מאכלות אסורים. מייד מתעוררת השאלה, מה ההבדל בין בהמה אסורה לאכילה לבהמה מותרת באכילה; מהו הרעיון העומד מאחורי האיסור של בהמה שאינה מפריסה פרסה לעומת זו שמפריסה פרסה, ומדוע דווקא הצירוף של שלושת סימני הטהרה: "מפרסת פרסה ושסעת שסע פרסת ומעלה גרה" מתיר אותה באכילה? באופן דומה אפשר לשאול על סימני הטהרה בדגים: מדוע רק בעלי הסנפיר והקשקשת מותרים, וכיצ"ב? הרי כל בעלי החיים האלה נבראו, ואם בשרם ראוי לאכילה, מה תכליתם אם לא לצורך זה?

הסברים רבים ניתנו להבדלים בין בעלי החיים השונים, אך ברור כי יש משמעות לריסון השפע המצוי.

פרשת נדב ואביהוא מלמדת מה הם גבולותיה של העבודה הזרה גם כשהיא נכנסת תחת הקטגוריה של עבודת השם. לאמור, גם הרצון להתקרב אל הבורא יכול להסוות מניעים זרים של יצרים אישיים. משום כך נמצאנו למדים, שעבודה זרה היא כל עבודה החורגת מדלת אמות של הציוויים, אפילו כאשר יסודה ברצון להתקרב לה'. פרשת נדב ואביהוא מחדדת את ההבחנה בין עבודת השם לעבודת היצר.

מאחר שמדובר בהבחנה לא קלה, נולד הצורך לסייע לנו להתוודע להבדל. אילו היה הכול מותר, כי אז האדם היה מורגל בפריקת כל עול והיה עושה את עבודתו לה' ע"פ תשוקותיו האישיות, והיה חוטא בחטאם של בני אהרון. לפיכך ניתנו הציוויים שההקפדה על ההליכה לפיהם היא זו המקדשת את האדם, מעלה אותו לקרבת השם ומרגילה אותו בריסון יצריו.

מתוך כך, מיד לאחר שמסתיימת פרשת מותם, מובא דבר שתיקתו של אהרון "ידם אהרן". זהו ביטוי לאיפוק ולריסון הנפשי הנדרש בעבודת השם, ולאחר מכן פרשת מאכלות אסורות.

איסורים אלה תכליתם לרסן את האדם ואת תאוותיו וללמדו סייגים וגבולות, שהצורך בהם נלמד מהיעדר הריסון שאפיין את התלהבותם של נדב ואביהוא. החשיבות היא בעצם קיומו של האיסור, יותר מאשר במהות תוכנו, ובהקפדה עליו. יש בו כדי להורות לאדם שהוא אינו אדונו של העולם, ומתוך כך עליו לדעת מה הם גבולותיו. עליו להצניע את תשוקותיו ולרסנם אל מול אינסוף האפשרויות הקיימות, כדי להמחיש לעצמו את גבולות יצריו.